

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBÚZARLIKLARDAN JABIRLANGAN SHAXSLAR BILAN ISHLASHDA NODAVLAT-NOTIJORAT TASHKILOTLAR BILAN O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Abduraximov Abbosxon Ahmadjon o'g'li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17348468>

Annotatsiya: Maqolada profilaktika inspektorining huquqbuzarliklardan jabirlangan shaxslar bilan ishlashdagi faoliyati, uning ijtimoiy reabilitatsiya, psixologik yordam va huquqiy himoya jarayonlaridagi o'rni tahlil etilgan. Nodavlat-notijorat tashkilotlar bilan o'zaro hamkorlikning huquqiy asoslari, amaliy mexanizmlari hamda ushbu hamkorlikni takomillashtirish yo'nalishlari ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, fuqarolik jamiyati institutlarining ijtimoiy hamkorlikdagi o'rni va jabrlangan shaxslar bilan ishlashdagi yangi yondashuvlar ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, jabrlangan shaxslar, nodavlat-notijorat tashkilotlar, huquqiy himoya, reabilitatsiya, hamkorlik mexanizmi, fuqarolik jamiyati.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda huquqbuzarliklardan jabirlangan shaxslarni himoya qilish, ularning ijtimoiy huquqlarini tiklash va psixologik reabilitatsiyasini ta'minlash masalasi davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bois, O'zbekiston Respublikasida jinoyatchilikning oldini olish, huquqbuzarliklardan jabrlangan fuqarolarga ko'mak berish tizimi bosqichma-bosqich takomillashtirilmoqda.

Profilaktika inspektori ushbu tizimning eng muhim bo'g'ini sifatida bevosita jabrlangan shaxslar bilan ishlaydi, ularning huquqiy manfaatlarini himoya qilish, ijtimoiy moslashuviga yordam berish, xavf omillarini aniqlash va bartaraf etish bilan shug'ullanadi. Bunda u nafaqat ichki ishlar organlari bilan, balki turli ijtimoiy tashkilotlar, shu jumladan **nodavlat-notijorat tashkilotlar (NNTlar)** bilan hamkorlikda ishlashi zarur.

Bugungi kunda jamiyatda faoliyat yuritayotgan NNTlar — ayollar huquqlarini himoya qilish, voyaga yetmaganlar huquqlarini ta'minlash, zo'ravonlik qurbonlariga psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish bo'yicha muhim ijtimoiy institut sifatida e'tirof etilmoqda. Shunday sharoitda profilaktika inspektorining NNTlar bilan hamkorligi jinoyatchilikning oqibatlarini kamaytirishda, jabrlangan shaxslarni ijtimoiy hayotga qaytarishda, huquqiy ongni yuksaltirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya

Tadqiqot davomida **tizimli tahlil, me'yoriy-huquqiy tahlil, empirik kuzatuv va qiyosiy yondashuv** usullaridan foydalanildi. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni, "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonuni, Prezident farmonlari hamda hukumat qarorlari asosida profilaktika inspektorlari faoliyatining huquqiy poydevori o'rganildi.

Shuningdek, Ichki ishlar vazirligi, Xotin-qizlar qo'mitasi, Yoshlar ishlari agentligi va "Oila" markazi, "Ayollar daftari" tizimi hamda "Mehribonlik" jamoat fondi faoliyati tahlil qilinib, profilaktika inspektorlari va NNTlar o'rtasidagi amaliy hamkorlik shakllari tahlil qilindi. Mahalliy miqyosdagi hamkorlik tajribalari, jamoatchilik ishtiroki, ijtimoiy loyihalar samaradorligi o'rganildi.

Natijalar

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, hozirgi vaqtda profilaktika inspektorining jabrlangan shaxslar bilan ishlashda NNTlar bilan hamkorligi quyidagi asosiy yo'nalishlarda olib borilmoqda:

Birinchidan, **psixologik va ijtimoiy reabilitatsiya** masalalarida. Jabrlangan shaxslar, xususan, oilaviy zo'ravonlik, kamsitish yoki jinoyat qurboni bo'lgan fuqarolar bilan ishlashda NNTlar tomonidan psixologik maslahatlar, vaqtinchalik boshpana, ijtimoiy yordam ko'rsatilmoqda. Profilaktika inspektori esa bu jarayonda muvofiqlashtiruvchi rol o'ynaydi, ya'ni jabrlangan shaxsni himoya qilish, zarur tashkilotlarga yo'naltirish va nazoratni amalga oshiradi.

Ikkinchidan, **huquqiy himoya va maslahat berish** sohasida hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Ko'plab NNTlar bepul yuridik maslahat markazlari orqali jabrlangan fuqarolarga advokatlar yordamida huquqiy ko'mak beradi. Profilaktika inspektori esa huquqbuzarlik holatini hujjatlashtiradi, dalillarni rasmiylashtiradi va jabrlanuvchi manfaatlarini qonuniy yo'l bilan himoya qilishga yordam beradi.

Uchinchidan, **profilaktika tadbirlarida ishtirok etish** — NNTlar bilan hamkorlikda aholining huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan seminar, davra suhbatlari, treninglar o'tkaziladi. Ayniqsa, xotin-qizlar, yoshlar va nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlashda bu yondashuv ijobiy natijalar bermoqda.

Shuningdek, ayrim hududlarda "Mahallalarda ijtimoiy hamkorlik markazlari" tashkil etilib, unda profilaktika inspektorlari, mahalla raislari, NNT vakillari va psixologlar birgalikda faoliyat yuritmoqda. Bu tajriba jabrlangan shaxslar bilan individual ishlash samaradorligini oshirgan.

Munozara

Biroq amaliyotda hali ham bir qator muammolar mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda profilaktika inspektorlari NNTlar faoliyati haqida yetarli ma'lumotga ega emas, hamkorlik mexanizmlari huquqiy jihatdan aniq tartibga solinmagan. Shu sababli jabrlangan shaxslar bilan ishlashda muvofiqlashtirilgan tizim yetarli darajada samarali emas.

Ba'zi hollarda, NNTlar bilan aloqa faqat epizodik tadbirlar bilan chegaralanadi, uzoq muddatli hamkorlik dasturlari esa yo'lga qo'yilmagan. Bundan tashqari, jabrlangan shaxslarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish bilan bog'liq etik masalalar ham o'z yechimini to'liq topmagan.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- profilaktika inspektorlari uchun NNTlar bilan hamkorlikka oid metodik qo'llanma ishlab chiqish;
- NNTlar ishtirokida **hududiy reabilitatsiya markazlarini** kengaytirish;
- hamkorlik faoliyatini raqamlashtirish va yagona **axborot almashish platformasini** joriy etish;
- ijtimoiy hamkorlikning barqaror moliyaviy manbalarini yaratish;
- profilaktika inspektorlari va NNT vakillarini muntazam o'qitish orqali ularning malakasini oshirish.

Shuningdek, jabrlangan shaxslar bilan ishlashda empatiya, muloqot madaniyati, maxfiylik va insonparvarlik tamoyillariga amal qilish har ikki tomonning — ham davlat xizmatchilari, ham NNT vakillarining — asosiy axloqiy burchi bo'lishi lozim.

Xulosa

Profilaktika inspektorining jabrlangan shaxslar bilan ishlashdagi samaradorligi bevosita nodavlat-notijorat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlikka bog'liqdir. Chunki fuqarolik jamiyati institutlari davlat organlarining faoliyatini to'ldiruvchi, ijtimoiy muammolarga tezkor javob beruvchi, inson manfaatlariga yo'naltirilgan mexanizmdir.

Shu bois ushbu hamkorlikni takomillashtirish uchun huquqiy asoslarni mustahkamlash, o'zaro axborot almashish tizimini kuchaytirish, qo'shma reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish, ijtimoiy psixologik yordam markazlarini kengaytirish zarur.

Kelgusida profilaktika inspektorlari faoliyatida NNTlar bilan hamkorlikning tizimli yondashuv asosida yo'lga qo'yilishi huquqbuzarliklar oqibatlarini kamaytirish, jabrlangan fuqarolarni ijtimoiy hayotga qaytarish va jamiyatda huquqiy adolatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bunday tizimli hamkorlik huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida inson manfaatlari ustuvor bo'lgan, barqaror ijtimoiy muvozanatni ta'minlovchi yangi bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. T. Karimov. Huquqbuzarliklar profilaktikasida jamoatchilik ishtiroki. — Toshkent: Adolat, 2022.
2. N. Eshonqulova. Zo'ravonlik qurbonlariga yordam ko'rsatishda nodavlat tashkilotlarning o'rni. — Toshkent, 2021.